

УДК342.7/9(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.2.14>**А. А. Радчук**кандидат юридичних наук,
голова Одеського окружного адміністративного суду
ORCID ID: 0009-0004-0786-815X

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

В статті досліджено поняття адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців. Військовослужбовці відіграють ключову роль у забезпеченні суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України. Однак, в умовах сучасних викликів, таких як збройні конфлікти, тероризм, гібридні загрози, важливо не лише забезпечити військовослужбовців необхідним озброєнням та обладнанням, але й створити ефективну систему адміністративно-правового забезпечення їх прав. Захист прав військовослужбовців – це не лише питання соціальної справедливості, але й запорука ефективної обороноздатності країни. Військовослужбовці повинні мати чітко визначені права та обов'язки, соціальні гарантії та механізми їх реалізації. Значна частина військовослужбовців в Україні бере участь у бойових діях на сході країни, що додатково підкреслює важливість забезпечення їх правового та соціального захисту. Крім того, підвищення ролі Збройних Сил України в системі національної безпеки вимагає вдосконалення законодавчої бази, яка регулює права та обов'язки військовослужбовців, а також забезпечує їхню правову та соціальну захищеність.

Зазначено, що відповідно до Конституції України, держава несе відповідальність за забезпечення прав і свобод своїх громадян, зокрема тих, хто служить у збройних силах. Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Це положення є основою для розвитку подальших нормативно-правових актів, які спрямовані на захист прав військовослужбовців.

Зроблено висновок, що адміністративно-правове забезпечення прав військовослужбовців є комплексною системою, що включає нормативно-правове регулювання, соціальні гарантії та механізми реалізації прав. Відповідне законодавче забезпечення та реалізація адміністративно-правових норм сприяє ефективному функціонуванню Збройних Сил України та підвищенню їхньої боєздатності. Важливим є також подальше вдосконалення правового регулювання, що сприятиме підвищенню рівня соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей, а також забезпеченню правопорядку та національної безпеки в Україні.

Ключові слова: військовослужбовці, адміністративно-правове забезпечення, поняття, права, Збройні Сили України.

Актуальність дослідження. Забезпечення прав військовослужбовців важко переоцінити в сучасних умовах. Військовослужбовці відіграють ключову роль у забезпеченні суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України. Однак, в умовах сучасних викликів, таких як збройні конфлікти, тероризм, гібридні загрози, важливо не лише забезпечити військовослужбовців необхідним озброєнням та обладнанням, але й створити ефективну систему адміністративно-правового забезпечення їх прав. Захист прав військовослужбовців – це не лише питання соціальної справедливості,

але й запорука ефективної обороноздатності країни. Військовослужбовці повинні мати чітко визначені права та обов'язки, соціальні гарантії та механізми їх реалізації. Значна частина військовослужбовців в Україні бере участь у бойових діях на сході країни, що додатково підкреслює важливість забезпечення їх правового та соціального захисту. Крім того, підвищення ролі Збройних Сил України в системі національної безпеки вимагає вдосконалення законодавчої бази, яка регулює права та обов'язки військовослужбовців, а також забезпечує їхню правову та соціальну захищеність.

Огляд останніх досліджень. В основу нашого дослідження лягли наукові дослідження таких науковців, як В. Авер'янова, О. Бандурка, Ю. Битяка, М. Беланюк, С. Беньковського, П. Богуцького, В. Галуцького, І. Гибалюк, Б. Головка, І. Голосніченка, С. Гончарука, О. Гущина, Є. Додіна, К. Драмаренко, О. Зайчука, В. Зеленого, Р. Калюжного, Л. Кельмана, Л. Ковалюк, А. Комзюка, В. Колпакова, Т. Коломоєць, В. Котюк, І. Коржа, В. Курило, Д. Лук'янов, Н. Матузов, О. Негодченко, М. Остапенко, Н. Оніщенко, В. Пашинського, В. Петкова, В. Погорілко, П. Рабіновича, А. Селіванова, С. Скуріхіна, М. Хавронюка, Ю. Шайгородського, М. Шульги, В. Шульгіна, І. Шопіної, В. Яценка та інших. Однак, свою увагу звертали на загальні положення адміністративного, військового права, або аналізувати більш загальні, суміжні чи спеціальні виклики.

Мета статті полягає в тому щоб дослідити та визначити поняття адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців.

Виклад основних положень. Відповідно до Конституції України, держава несе відповідальність за забезпечення прав і свобод своїх громадян, зокрема тих, хто служить у збройних силах. Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Це положення є основою для розвитку подальших нормативно-правових актів, які спрямовані на захист прав військовослужбовців.

Стаття 17 Конституції визначає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також

членів їхніх сімей [1]. Важливість цього положення полягає в тому, що воно не лише визначає основні функції Збройних Сил, але й встановлює обов'язок держави забезпечувати соціальний та правовий захист військовослужбовців. Тобто держава взяла на себе важливу функцію, як правовий захист військовослужбовців, який передбачає закріплення в законодавчих актах України прав та свобод військовослужбовців, їхніх обов'язків та відповідальності, соціальних пільг і гарантій, а також правовий механізм їх реалізації. Відповідно до статті 2 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їх сімей у правах і свободах, визначених законодавством України [2].

Розглянемо хто відноситься до військовослужбовців. Відповідно до статті 1 закону України «Про Збройні Сили України», Збройні Сили України - це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом [3]. Громадяни України, які проходять військову службу та службу у військовому резерві у Збройних Силах України, складають військову присягу на вірність Українському народові. Законодавець дозволяє проходити службу у ЗСУ іноземцям та особам без громадянства. При виконанні обов'язків служби військовослужбовці носять військову форму одягу, їм довічно встановлюється військове звання. Порядок позбавлення військового звання визначається законом.

До військовослужбовців відносяться: офіцери, прапорщики, мічмани, строкова служба, служба за контрактом ЗСУ, Державна прикордонна служба, Служба безпеки України, війська цивільної оборони, інші військові формування, які створено у відповідності до українського законодавства, жінки-військовослужбовці, а також курсанти військових навчальних закладів [4]. Енциклопедія сучасної України трактує поняття військовослужбовець, як громадянина, який проходить військову службу у збройних силах або інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства. В Україні

права, обов'язки і відповідальність, а також правові гарантії їх реалізації визначені Конституцією, Законами «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей», статутами військовими. На військовослужбовця покладено загальні, посадові й спеціальні обов'язки, які окреслюють обсяги та межі практичного виконання функцій і завдань відповідно до займаної посади, передбачають додаткові права при перебуванні на бойовому чергуванні (бойовій службі), у добовому і гарнізон. нарядах, при ліквідації наслідків стихій. лих і в ін. надзвичайних обставинах [5]. Окрім того, відповідно до діючого законодавства національна гвардія України також є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій. Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони [6]. Таким чином, військовослужбовцем є широкий спектр осіб, на яких поширює дію Закони України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей», «Про Національну гвардію України» тощо.

Військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами.

Одним з основних елементів адміністративно-правового забезпечення військової служби є визначення та регламентація прав та обов'язків військовослужбовців, що закріплено в нормативно-правових актах. Закон України «Про

соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачає надання соціальних пільг, компенсацій та правових гарантій для військовослужбовців, які є необхідними для виконання їхніх службових обов'язків. З цього приводу В. Комзюк зазначив, що одним з основних елементів адміністративно-правового забезпечення військової служби у ЗСУ є визначення прав та обов'язків військовослужбовців, гарантій їх реалізації. Ці права та обов'язки визначаються Конституцією та законами України, статутами ЗСУ, правовими актами Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, Кабінету Міністрів України, органів військового управління та військовим командуванням в межах їх компетенції, посадовими інструкціями. До важливих елементів адміністративно-правового забезпечення військової служби відносяться гарантії соціального та правового захисту, фінансового та матеріального забезпечення військовослужбовців ЗСУ, які закріплені у Конституції та спеціальних законах України, які були наведені вище. Дуже важливим елементом адміністративно-правового забезпечення військової служби є встановлення відповідальності військовослужбовців ЗСУ за вчинення ними правопорушень у сфері військового обов'язку і військової служби, що регулюється нормами адміністративного права, а саме дисциплінарної і адміністративної відповідальності, а також заохочень [7]. Дійсно у зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації [2]. Держава гарантує військовослужбовцям та членам їхніх сімей соціальний і правовий захист відповідно до законів та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів (стаття 19 Статуту внутрішньої служби) [8]. Однак, слід зазначити, що у своїй більшості виконання обов'язків військовослужбовцями відбувається в екстремальних умовах, тобто в умовах воєнного стану та ведення активних бойових дій, коли певним чином обмежуються права людини. Однак, слід погодитись із проф. М. Корнієнко, яким було зазначено, що права людини можуть бути обмежені (окрім тих, що не піддаються обмеженням відповідно до Конституції) лише протягом обмеженого часу і лише в тих межах, які не вплинуть на їх сутнісний зміст (виходячи з їх фундаментальності) [9]. Таким чином, система адміністративно-пра-

вового забезпечення прав військовослужбовців є багатогранною та включає численні елементи, які забезпечують реалізацію їх прав та обов'язків. Конституція України визначає основні права і свободи військовослужбовців. Захист суверенітету та територіальної цілісності України, що регламентується статтею 17 Конституції України, покладається на Збройні Сили України. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» забезпечує соціальні пільги, компенсації та правові гарантії для військовослужбовців і членів їхніх сімей, що є необхідним для ефективного виконання службових обов'язків. Важливими аспектами цього закону є фінансове та матеріальне забезпечення військовослужбовців, яке сприяє підвищенню їх мотивації та боєздатності. Особливу увагу слід приділити адміністративній та дисциплінарній відповідальності військовослужбовців, що регулюється нормативно-правовими актами. Встановлення чітких механізмів відповідальності сприяє підтриманню дисципліни та правопорядку у Збройних Силах України.

Висновок. Таким чином, адміністративно-правове забезпечення прав військовослужбовців є комплексною системою, що включає нормативно-правове регулювання, соціальні гарантії та механізми реалізації прав. Відповідне законодавче забезпечення та реалізація адміністративно-правових норм сприяє ефективному функціонуванню Збройних Сил України та підвищенню їхньої боєздатності. Важливим є також подальше вдосконалення правового регулювання, що сприятиме підвищенню рівня соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей, а також забезпеченню правопорядку та національної безпеки в Україні.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
3. Про збройні сили України. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
4. Вікіпедія. URL. https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D1%82%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B2%27%D1%8F%D0%B7%D0%BA%D0%B8_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2
5. Енциклопедія сучасної України. URL. <https://esu.com.ua/article-34490>
6. Про національну гвардію України. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>
7. Комзюк В. Т., Адміністративно-правове забезпечення військової служби у Збройних силах України. С.87-96. URL. https://eprints.cdu.edu.ua/2386/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%A7%D0%9D%D0%A3_2019%20%281%29-87-96.pdf
8. Лукічов В., Арнаутова В., Нікітюк Т., Кучеренко С. Основні права військовослужбовців. ОБСЄ. Довідник.2020. 68с
9. Корнієнко М.В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 27–31

Radchuk A. A. The concept and content of the administrative and legal provision of the rights of military servants

The article examines the concept of administrative and legal protection of the rights of military personnel. Military personnel play a key role in ensuring the sovereignty, territorial integrity and national security of Ukraine. However, in the conditions of modern challenges, such as armed conflicts, terrorism, hybrid threats, it is important not only to provide military personnel with the necessary weapons and equipment, but also to create an effective system of administrative and legal protection of their rights. Protecting the rights of servicemen is not only a matter of social justice, but also a guarantee of the country's effective defense capability. Military personnel must have clearly defined rights and obligations, social guarantees and mechanisms for their implementation. A significant part of military personnel in Ukraine takes part in hostilities in the east of the country, which further emphasizes the importance of ensuring their legal and social protection. In addition, increasing the role of the Armed Forces of Ukraine in the national security system requires the improvement of the legal framework that regulates the rights and duties of military personnel, as well as ensures their legal and social security.

It was noted that according to the Constitution of Ukraine, the state is responsible for ensuring the rights and freedoms of its citizens, in particular those who serve in the armed forces. Article 3 of the Constitution of Ukraine defines that a person, his life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized as the highest social value in Ukraine. Human rights and freedoms and their guarantees determine the content and direction of state activity. The state is responsible to the people for its activities. Affirmation and provision of human rights and freedoms is the main duty of the state. This provision is the basis for the development of further legal acts aimed at protecting the rights of military personnel.

It was concluded that the administrative and legal provision of the rights of military personnel is a complex system that includes regulatory and legal regulation, social guarantees and mechanisms for the realization of rights. Appropriate legislative support and implementation of administrative and legal norms contribute to the effective functioning of the Armed Forces of Ukraine and increase their combat capability. It is also important to further improve legal regulation, which will contribute to increasing the level of social protection of servicemen and their families, as well as ensuring law and order and national security in Ukraine.

Key words: *military personnel, administrative and legal support, concept, rights, Armed Forces of Ukraine.*